

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра цивільного права та процесу

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни з навчальної дисципліни «Захист інтелектуальної
власності»

вибіркових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти

125 Кібербезпека (безпека інформаційних та комунікаційних систем)

за темою – «Загальні положення про право інтелектуальної власності»

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 №7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри цивільного права та процесу (протокол від 23.08.2023 № 8)

Розробник:

1. Доцент кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доцент
Кириченко Тетяна Сергіївна

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, канд. юрид. наук, доцент Зайцев Олексій Леонідович.
2. Професор кафедри цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, канд. юрид. наук, професор Борисова Валентина Іванівна.

План лекції

1. Теорії права інтелектуальної власності. Поняття права інтелектуальної власності.
2. Системи інститутів права інтелектуальної власності.
3. Об'єкти права інтелектуальної власності.
4. Суб'єкти права інтелектуальної власності.

Рекомендована література:

Основна

1. Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: Навчальний посібник / В. К. Матвійчук, С. А. Пилипенко, Т. П. Устименко та ін.; За ред. І. С. Тімуш, Ю. В. Нікітіна, В. П. Мироненко. – К. : Національна академія управління, 2014. – с. 278.
2. Аксютіна А.В., Нестерцова-Собакарь О.В., Тропін В.В. та ін. Інтелектуальна власність : навч. посіб. / за ред. Нестерцової-Собакарь О.В. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 140 с.
3. Бурлаков С. Ю. Правове регулювання відносин інтелектуальної власності (предмет і метод). Форум права. 2013. № 3. С. 65–69. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.him_2013_3_13.pdf
4. Верба І.І. Основи інтелектуальної власності: навчальний посібник/ І.І.Верба, В.О.Коваль; за ред. С.В. Чікін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: НТУУ «КПІ», 2013. – 237с.
5. Гілевич С. Історичні аспекти формування системи захисту права інтелектуальної власності. Митна справа. 2012. № 4. Ч. 2. Кн. 1. С. 318–324.
6. Дмитришин В. С. Договір комерційної концесії та договір франчайзингу: співвідношення понять та правова природа / В. С. Дмитришин // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 3. – С. 199-202.
7. Енциклопедія інтелектуальної власності / за ред. проф. П. П. Крайнева. – К. : Старт-98, 2012. – 660 с. 82. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та закордоном: монографія / О. В. Жилінкова. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 280 с.
8. Ісмаїлов К. Інформаційно-правова відповідальність в Україні. Правовий часопис Донбасу. 2018. № 3 (64). С. 87-93.

9. Кіжаєв С. Інтелектуальна власність. 2017. Дніпро. ДВНЗ УДХТУ. 64 с.
10. Лазебний В. Основи інтелектуальної власності та її захисту. 2011. Київ. Ліра-К. 150 с.
11. Москалюк Н. Право інтелектуальної власності. 2017. Тернопіль. ТНЕУ. 200 с.
12. Крижна, В.М. Право інтелектуальної власності України : конспект лекцій / В.М. Крижна, Н.Є. Яркіна. - Х. : Право, 2010. - 112 с.
Крижна, В. Право інтелектуальної власності та суспільні інтереси // Право України : юрид. журн. - 2011. - № 3. - С. 60 - 65.
Кузнєцова Ю. В. Актуальні питання правової охорони та правового захисту об'єктів права інтелектуальної власності в Україні URL: <http://ves.pstu.edu/article/view/133627> (дата звернення: 01.09.2021).
13. Орлюк, О. Інтелектуальна власність в Україні: досвід, законодавство, проблеми, перспективи // Право України : юрид. журн. - 2011. - № 3. - С. 4 - 20.
14. Право інтелектуальної власності : підручник / О.І. Харитонova, Є.О. Харитонов, Т.С. Ківалова, В.С. Дмитришин, О.О. Кулініч, Л.Д. Романадзе та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 544 с.
15. Пашков В. Питання патентного захисту, або проблеми застосування окремих положень Угоди TRIPS щодо фармацевтичної 201 продукції у міжнародній практиці. АРТЕКА.UA URL: <https://www.apteka.ua/article/250191> (дата звернення: 20.05.2020);
16. Право інтелектуальної власності: Навч. посіб. / В. Р. Кравець, В. Г. Олюха, О. М. Стець та ін.; за заг. ред. Кравця В. Р., Олюхи В. Г. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 270 с.
17. Світличний О. П. Право інтелектуальної власності: підручник. – Вид. 2, змін. і доп. / О. П. Світличний. – К.: НУБіП України, 2016. – 355 с.
18. Семків В. О., Шандра Р. С. Інтелектуальна власність : підручник / В. О. Семків, Р. С. Шандра. – Львів: Галицький друкар, 2015. с 233-234.
19. Стефанчук Р. Перспективи розвитку права інтелектуальної власності в Україні (на прикладі особистих немайнових прав) // Право України : юрид. журн. - 2011. - № 3. - С. 45 - 59.
20. Ульянова Г. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату. Автореферат. дис. док. наук. 12.00.03. 2015. Одеса. НУ «ОЮА». 35 с.
21. Цивільне право України: альбом схем : навч. посіб. : рекомендовано МОН України : . / за заг. ред. Є.О. Мічуріна. - Харків : ФОП Мічуріна Н.О., 2010. - 448 с.
22. Швець, Д.В. Місце дисципліни "Право інтелектуальної власності" в системі професійної підготовки кадрів для Національної поліції України // Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О.А. Пушкіна (м. Харків, 24 трав. 2019 р.). - С. 77-80.

23. Шишка Р. Право інтелектуальної власності і погляд на проблеми. Часопис Київського університету права. 2010. №1 С. 164-170. 172. Юхно О. Теорія та практика оперативного-розшукового запобігання злочинам органами внутрішніх справ. 2010. Одеса. Інтерпрінт. с. 48. 173. Яворська О. Інтелектуальне право України. 2016. Тернопіль. Підручники і посібники. С. 608.
24. Харитонов О. І. Суб'єкти та об'єкти правовідносин інтелектуальної власності. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 59. С. 329–335.
25. Харитонов О. І. Суб'єкти правовідносин в мережі Інтернет. Традиції та новації юридичної науки: минуле сучасність, майбутнє : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. від 19 травня 2017 року. С. 633–635.
26. Юскаєв В. Б. Інтелектуальна власність: навчальний посібник у двох частинах / В. Б. Юскаєв. – Суми : Видавництво СумДУ, 2010.– Ч. 2. – 148 с.
27. Ястремська О. О. Інтелектуальна власність : навчальний посібник / О. О. Ястремська. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2013. – 124 с.

Додаткова

1. Москаленко, К. Доступ до основних лікарських засобів крізь призму прав людини // Підприємництво, господарство і право : щомісяч. наук.-практ. госп.-правов. журн. - 2019. - № 12. - С. 47-50.
2. Гордеюк А. О. Проблема вдосконалення правового регулювання веб-сайтів і доменних імен в умовах інформатизації суспільства. Гуманітарний часопис. 2019. № 2. С. 73–83.
3. Гордеюк А. О. Проблема вдосконалення правового регулювання веб-сайтів і доменних імен в умовах інформатизації суспільства. Гуманітарний часопис. 2019. № 2. С. 73–83.
4. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження Положення про департамент розвитку сфери інтелектуальної власності» від 28.12.2019 № 842. База даних Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <http://me.gov.ua/Files/DownloadFile?id=e3082794-8c85-47de8a82-b394617232d2> (дата звернення: 13.04.2020).
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року // ВВР України. – 1996 – № 30 – Ст. 141.
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року // ВВР України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
7. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року // ВВР України. – 1994. – № 7. – Ст. 32.
8. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року // ВВР України. – 1994. – № 7. – Ст. 34.

9. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року // ВВР України. – 1994. – № 7. – Ст. 36.
10. Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем: Закон України від 5 листопада 1997 року // ВВР України. – 1998. – № 8. – Ст. 28.
11. Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 16 червня 1999 року // ВВР України. – 1999. – № 32. – Ст. 267.
12. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 24 квітня 1993 року // ВВР України. – 1993. – № 21. – Ст. 218.
13. 19. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15 грудня 1993 року // ВВР України. – 1994. – № 2. – Ст. 7.
14. 20. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 року // ВВР України. – 1996. – № 36. – Ст. 164.
15. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм: Закон України від 23 березня 2000 року // ВВР України. – 2000. – № 24. – Ст. 183.
16. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування: Закон України від 17 січня 2002 року // ВВР України. – 2002. – № 17. – Ст. 121.
17. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15 травня 2003 року // ВВР України. – 2003. – № 31– 32. – Ст. 263.
18. Про наукову і науко-технічну експертизу: Закон України від 10 лютого 1995 року // ВВР України. – 1995. – № 9. – Ст. 56.
19. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року // ВВР України – 1994. – № 16. – Ст. 93.
20. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року // ВВР України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
21. Про суспільне телебачення і радіомовлення України: Закон України від 27 квітня 2014 року // ВВР України. – 2014. – № 27. – Ст. 904.
22. Про дію міжнародних договорів в Україні: Закон України від 22 грудня 1993 року // ВВР. – 1994. – № 50. – Ст. 473.
23. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 1994 року // ВВР України. – 1994. – № 10. – Ст. 45
24. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року // ВВР України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356. 56. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року // ВВР України. – 2003. – № 18 – 22. – Ст. 144.
25. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року // ВВР України. – 2004. – № 40 – 41, 42. – Ст. 492.

26. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року // ВВР України. – 2001. – №25 – 26. – Ст. 131.

27. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року // ВВР України. – 2013. – № 9 – 10, № 11 – 12, 13 – Ст. 88.

28. Положення про Державну службу інтелектуальної власності України: постанова Кабінету Міністрів України № 658 від 19 листопада 2014 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Цивільний кодекс України : станом на 18 листоп. 2019 р.. - Харків : Право, 2019. - 447 с. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_051/page.

2. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_769.

3. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_770.

4. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1981 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_134.

5. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (вчинено в Римі 26 жовтня 1961 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_763.

6. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. Проект (неофіційний текст) від 29.08.2014. База даних «Законодавство України»/Ліга-Закон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/NT1009> (дата звернення: 28.05.2020). Нечипорук Ю. Суб'єктний та об'єктний склад інформаційних правовідносин. Юридична Україна. 2012. № 6. С. 39-44.

7. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_123

8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з Атомної Енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони. Розділ VII. Договори у сфері інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmu.gov.ua/kmudocsEA00_Ukraine

9. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності(ТРИПС) від 15 квітня 1994 р. [Електронний ресурс]– Режим доступу:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_018.

10. Женевський договір про міжнародну реєстрацію наукових відкриттів від 7 березня 1978 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/999_005.

11. Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 2 грудня 1961 р.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_856.

1. Теорії права інтелектуальної власності. Поняття права інтелектуальної власності .

Термін «інтелектуальна власність» виник порівняно недавно. Поняття «власність» і «інтелектуальна власність» використовуються як однозначні. Їх походження пов'язано з французьким законодавством кінця XVIII ст. і склалося під впливом французьких філософів-просвітителів яким завдячує пропріетарна теорія права на творчі результати, яка поширення набула в XIX ст. Ця теорія постійно критикується за того що результати творчої діяльності не можуть бути об'єктами права власності. Термін «інтелектуальна власність» широко використовується досі і щось більш гідного не запропоновано. Він є своєрідним збірним поняттям, яке має принаймні два основних значення: як цивільно-правовий інститут і як суб'єктивні права творця на результат його творчої діяльності.

Для того щоб визначитися у природі чи інтелектуальної власності слід встановитись у основних підходах до неї в науці де були вироблені певні теорії:

1) теорія привілеї встала відправною для формування національних систем права інтелектуальної власності. Вона виходить з того, що автору надаються певні привілеї на його результати. Перші привілеї появились на кінець середньовіччя і спричинені цеховою організацією виробництва як закритих промислових корпорацій. Виникла необхідність вивільнити технічну думку від контролю цехів і тим надати промисловцям свободу дій в конкуренції. За того від

контролю звільнялись певні цехи, місця, або певні особи, які працювали на потреби монарших дворів (реальні привілеї), а в другому випадку звільнялись певні особи, яким надавались особові привілеї. Ці привілеї стали прообразами перших патентів;

2) пропріетарна теорія набула поширення в ХІХ ст. з прийняттям у більшості європейських країн авторських і патентних законів, якими права творців досягнень у галузі літератури, мистецтва та науки, а більше – технічної творчості були прирівняні до права власності. Її становленню слугувало суб'єктивне розуміння сутності інтелектуальної власності та намагання звести її зміст до змісту існуючого права приватної власності. Ця теорія є домінуючою і виходить із природного розуміння права власності, ототожнення прав авторів та інших осіб на продукти творчої діяльності із правом власності на матеріальні об'єкти. Тому сприяв перехід від прерогативного до облігаторного принципу видачі привілеїв. Ця теорія заснована на тому, що результати творчої та іншої передбаченої законом діяльності визнаються її об'єктами на які творець має дві групи прав: особисті немайнові та майнові. Останні є такими ж як в праві власності: право володіння, право використання та право розпорядження. При цьому об'єктами права інтелектуальної власності визнаються в основному результати творчої діяльності, якщо вони мають творчий характер, об'єктивно виражені в одній із доступних для сприйняття форм і можуть бути використані людиною для задоволення своїх естетичних потреб чи матеріального виробництва;

3) аналогістична теорія авторського права виходить з того, що коли контрафактор діє від імені автора без доручення останнього, то він відповідає перед автором за загальними началами римського права, а брати плоди його старань – називається красти;

4) договірна теорія права інтелектуальної власності виникла на основі теорії природного права і виходить з того, що патент є своєрідним договором між суспільством і винахідником, на підставі якого другий передає першому свій винахід, а взамін отримує монополію (виключне право) на використання запатентованого винаходу. Такий договір є вигідним для обох сторін: монополія на винахід дає винахіднику можливість компенсувати витрати на створення результату та ще й отримати прибуток, а суспільство отримує вигоду у вигляді нових знань, що збагачують науку і техніку та є запорукою для їх подальшого розвитку;

5) теорія промислової власності є різновидом теорії пропрієтарної власності, Її послідовники теж ототожнюють право автора на продукт духовної творчості з правом власності на матеріальні об'єкти як результати науково-технічної творчості: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, селекційні досягнення, знаки для товарів і послуг тощо. Такий висновок є наслідком наступного силогізму: праця людини створює матеріальні блага, речові і духовні результати праці ґрунтовані на одному і тому ж факті. Отже, ці результати праці і є власністю особи, котра їх створила. Саме на теорії промислової власності формувалося й патентне право. Патент розглядається як різновид нематеріальних об'єктів поряд з об'єктами матеріальними;

6) теорія інтелектуальних прав, зводилася до того, що права на результати творчої діяльності виникають внаслідок самого факту їх створення і не породжуються юридичними відносинами. Власність на винаходи, промислові зразки і моделі складає особливу «інтелектуальну власність», право на яку суттєво відрізняється від права власності на річ: обмежене в часі право користування інтелектуальною продукцією в принципі може належати одночасно необмеженій кількості осіб; право використання інтелектуального продукту допускає його безкінечну репродукцію;

7) деліктна доктрина інтелектуальної власності, започаткована на тому, що контрафакт є різновидом краді та все регламентується законом. Ніякого авторського права нема, а є лише делікт, рефлєкторна дія якого кристалізується в захисті авторів;

8) рентна теорія, заснована на постулаті. що авторське право є штучно створеною монополією, що забезпечує автору ренту, прибуток. Сам автор розглядається як кваліфікований працівник, винагорода за роботу якого не може вкладатися в загальноприйняті схеми та безперешкодно можна збирати ренту з публіки;

9) теорія вічної промислової власності заснована на тому, що

- панацеєю від усіх зол суспільства є закон. Проти свободи конкуренції достатньо законом встановити незмінне і обов'язкове товарне клеймо, а для винахідників – повну і вічну власність на їхні ідеї. Іншими словами, власність на витвори розуму повинна прирівнюватися до власності на землю за якої закон повинен встановити жорстокі засоби охорони такої власності аж до смертної кари; закон повинен детально врегулювати всі правовідносини стосовно патенту;

- теорія виключних природних прав є відображення привілеїв як певного права. За неї майнові права, засновані на факті приналежності результату творчої діяльності, можуть розглядатися нами як їхній різновид. За цією теорією право автора чи винахідника є невід'ємним, природним правом людини, яке виникає внаслідок її духовної творчості. Відповідно таке право існує незалежно від того, визнається і забезпечується воно від порушень державою чи ні. Видача патенту є лише фактом підтвердження наявного у винахідника природного права;

10) теорія виключних майнових прав ґрунтується на оборотоздатності об'єктів цивільних прав та на монопольному праві використовувати (комерційно експлуатувати ідею) переваги новинки самому, на певний час заборонити це робити іншим особам чи надати їм це право за винагороду. Об'єктом таких прав є лише майнові права інтелектуальної власності. Тож право інтелектуальної власності - засновані на факті створення результатів творчої діяльності та приватній основі виключні майнові права авторів, а в передбачених законом чи договором випадках – інших осіб.

Законодавство у сфері інтелектуальної власності з самого початку стало розвиватися як частина міжнародного приватного права, а врегульовані ним права характеризуються виключністю за якої встановлено монополії на використання нематеріального об'єкту і презумпцію заборони іншим особам його комерційного використання. Виключне право – це встановлена законом можливість творця самому використовувати об'єкт права інтелектуальної власності у підприємницькій діяльності або дозволяти чи забороняти таке використання іншим особам. Іншими словами лише автор чи уповноважений володілець прав на такий об'єкт має право його використовувати, а інші утримуватися від такого використання.

Права на об'єкти права інтелектуальної власності є абсолютними і надає його носію юридичну можливість учиняти дій інших осіб, які намагаються відтворити ці об'єкти і використовувати їх з комерційною метою. Резюмується що його порушником є кожен, хто намагається це учинити без дозволу носія виключного права.

Права інтелектуальної власності характеризуються тим що: а) виникають незалежно від волевиявлення третіх осіб; б) інші особи є пасивними суб'єктами права і зобов'язані утримуватися від дій, які визнані законом порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності; законом встановленні обмеження цих прав для забезпечення

вищих пріоритетів правової охорони (життя та здоров'я людини, безпека держави) чи із іншими суспільними інтересами (здійснення правосуддя, розвиток науки, культури, освіти та мистецтва); інше використання об'єктів права інтелектуальної власності неволодільцями цих прав резюмується протиправним доки не буде доведено правомірність такого використання; позов чи інше звернення за захистом порушеного права можуть бути спрямовані проти кожної особи, яка порушує право; правова охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності має абсолютний характер. Вона поширюється на чітко визначений об'єкт та на тотожні або сходині об'єкти чи навіть його частини (весь твір, його назву та складові). За того правове значення надається обсягу правової охорони. Виключне майнове право має самостійну економічну цінність, включається до активів суб'єктів господарювання та може ними відчужуватись на комерційній основі. Для того встановлена монополія – виключне право на об'єктом обігу - майнове право на використання.

Виключне право обмежене своєю дією по території (країні чи країнах правової охорони) та часу (строками дії майнових прав інтелектуальної власності). Тому слугують властивості нематеріальних об'єктів, зокрема відсутність фізичного зносу, наявність морального зносу та необмеженість у просторі. – обумовлюють встановлення певного строку дії права та території його дії. Проте останнім часом виникла потреба із територіального принципу правової охорони переходити на екстериторіальний.

Виключні права визначально зв'язуються з особою творця відповідного об'єкту, за яким законом визнана першість та немайнові (невідчужувані) і майнові (відчужувані) права.

В ст. 418 ЦК України встановлено що право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим ЦК та іншим законом. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим ЦК та іншим законом. Воно є непорушним і ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений в цьому праві, крім встановлених законом випадків.

Легальне визначення права інтелектуальної власності в цілому адекватно відображає зміст даного права. Зміст статті 418 ЦК України

дозволяє зробити висновок, що право інтелектуальної власності є умовним терміном, який позначає сукупність виключних прав. Власне найменування „право інтелектуальної власності” є відображенням пропрієтарного підходу та створює враження, що це право є різновидом „права власності”. Підтвердженням тому є зміст ст.41 Конституції України. Цей термін – це літературний лозунг, а не точна юридична формула¹. Більш точною є найменування терміну „виключні права на нематеріальні об’єкти”.

Традиційно термін «право інтелектуальної власності» розуміється в об’єктивному та суб’єктивному сенсі. Перше – система правових норм, які регулюють с відносини, що виникають внаслідок створення, використання, та охорони виключних прав на об’єкти права інтелектуальної власності. У своїй структурі воно охоплює три блоки нормативних актів позитивного права: міжнародно-правові, національні та локальні. Окремий напрям правового врегулювання відносин інтелектуальної власності складає договірне регулювання як мононормативне регулювання суспільних відносин. В Україні було прийнято спробу кодифікувати це законодавство і розроблено Кодекс України про інтелектуальну власність.

У суб’єктивному сенсі право інтелектуальної власності – це визначені законом абсолютні та виключні права творців та інших володільців прав інтелектуальної власності та встановлена законом заборона іншим особам використовувати нематеріальний об’єкт без їх дозволу, дозволяти використання певного нематеріального об’єкту. Право інтелектуальної власності є абсолютним, виключним, розповсюджується не тільки на чітко визначений об’єкт, а й на тотожні або сходині об’єкти, має самостійну економічну цінність та може відчужуватись.

Крім того право інтелектуальної власності розглядається як наука та як навчальна дисципліна, що входить до переліку обов’язкових навчальних курсів у системі вищої школи.

Правовідносини інтелектуальної власності окрім загальних ознак мають ряд специфічних: 1) спеціальний, визначений законом об’єкт – результати творчої, інтелектуальної та іншої діяльності; 2) спеціальні підстави виникнення правовідносин – створення об’єктів творчої, інтелектуальної та подібної їм діяльності, надання кваліфікованої охорони через реєстраційні процедури, передача прав на об’єкти, які визнані охороноспроможними законодавством про інтелектуальну

власність; 3) можливість одночасного існування щодо одного об'єкта абсолютних та відносних прав; 4) поєднання імперативного та диспозитивного елементів для визначення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин інтелектуальної власності; 5) поєднання речових і зобов'язальних елементів у цих правовідносинах; 6) цільовий характер правовідносин інтелектуальної власності; 7) наявність переважаючих майнових прав для творців об'єктів інтелектуальної власності; дозвільний характер використання об'єктів інтелектуальної власності.

Зміст права інтелектуальної власності становлять особисті немайнові та майнові права і юридичні обов'язки, які передбачені законом (законний зміст) чи договором (договірний зміст). При тому законодавець досі не визначився чітко в тому і намагається їх визначати на основі пропрієтарного підходу та визначення майнових прав через тріаду правомочностей власника. Водночас у ст.424 вказані інші права. Ми виходимо з того, що володіти нематеріальним об'єктом в тому сенсі як майном не можна, їх використання відмінні, а розпорядитися нематеріальним об'єктом як річчю взагалі неможливо. По різному проявляються їх товарні властивості: стосовно речей через їх споживчу вартість, а стосовно нематеріальних об'єктів – через виключність майнових прав на їх використання чи комерціалізацію.

На сьогодні Україна є учасницею всіх найголовніших міжнародних конвенцій в сфері авторського права, а саме з 1995 р. вона є учасницею Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 р. (Паризький Акт від 24.07.1971 р.); з 17.01.1994р. як правонаступниця Союзу РСР підтвердила участь у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 р.; а також у 2001р. вступила у Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р.).

У самому широкому розумінні інтелектуальна власність означає закріплені законом права, які є результатом інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній і художній областях. Найбільш повно поняття прав інтелектуальної власності розкривається в ст. 2 Конвенції, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності, від 14 липня 1967 р. У цій Конвенції зазначено, що інтелектуальна власність включає права, які відносяться до: літературних, художніх і наукових творів; виконавської діяльності артистів, звукозапису, радіо -і телевізійних передач; винаходів у всіх сферах людської діяльності; наукових відкриттів; - промислових

зразків; знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань і комерційних позначень; захисту від недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, що відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній сферах. Слід зазначити, що за Цивільним кодексом України право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів цього права визначається відповідно до цього кодексу та інших законів. При цьому право інтелектуальної власності та право власності на річ, в якій втілено відповідний об'єкт, не залежать одне від одного. Тому перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ і навпаки. Поняття права інтелектуальної власності є узагальнюючим по відношенню до таких понять, що використовуються в законодавстві та в юридичній літературі, – права на твори науки, літератури і мистецтва (авторські права), права на виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення (суміжні права) та права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг тощо (права промислової власності). Однак ці три складові не вичерпують всього змісту поняття «права інтелектуальної власності». Існує чимало результатів інтелектуальної діяльності, яким надається правова охорона, але поза рамками авторських і суміжних прав та прав промислової власності. До них, зокрема, відносяться топографії інтегральних мікросхем, комерційна таємниця, сорти рослин і деякі інші об'єкти прав інтелектуальної власності.

2. Системи інститутів права інтелектуальної власності.

Право інтелектуальної власності поділяється на інститути: авторське право і суміжні права; патентне право; інститут індивідуалізації учасників цивільного обігу; інститут нетрадиційних об'єктів. Існує і інший поділ на інститути права інтелектуальної власності, що побудовано за традиціями європейського законодавства це:

I. Авторське право, що охоплює систему норм авторського та суміжного права.

II. Промислова власність – це широкий інститут інтелектуальної власності, що охоплює патентне право; інститут індивідуалізації учасників цивільного обігу; інститут нетрадиційних об'єктів

Тому при використанні терміну «промислова власність» мається на увазі усі інші об'єкти інтелектуальної власності, що не входять до системи авторського права.

Незважаючи на різний підхід до розбудови системи інтелектуальної власності, її головною ознакою полягає в тому, що вона побудована за принципом від об'єкту правовідносин, а не суб'єкту. Тобто ознаки об'єкту у системі права інтелектуальної власності є первинними.

3. Об'єкти права інтелектуальної власності.

Створення об'єктів права інтелектуальної власності визнано підставою для виникнення прав на них. Стаття 420 ЦК України містить перелік об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці. Вони згруповані в залежності від системи виключних прав та особливостей визнання на надання правової охорони. В той же час цей перелік є відкритим і законодавець може внести до нього інші об'єкти, стосовно яких буде економічна доцільність. Йдеться про голограми, бренди та інші об'єкти.

Об'єкти права інтелектуальної власності у своїй логіці йдуть від глобальних рішень (відкриття) до реалізації їх проявів в інших менш значимих рішеннях. Вони мають загальні та спеціальні, притаманні тільки їм ознаки. До загальних ознак відносять їх новизну чи навіть оригінальність, корисність, форму вираження, оригінальність, відповідність моралі та гуманності. Спеціальні ознаки проявляються як жанровий різновид для творів літератури, мистецтва та культури де велике значення надається духовному світу людини, особливості його сприйняття та відображення митцем та суб'єктивним факторам на які орієнтується споживач у разі їх комерціалізації. Зокрема, це проявляється стосовно об'єктів авторського права (ст. 433 ЦК

України). Тут йдеться про маркетингову політику і прогнозування продукування комерційно успішних об'єктів, чи їх поєднання наприклад у кінофільмах, відеофільмах, шоу, можливі методики вирахування вартості таких об'єктів інтелектуальної власності.

Для об'єктів права промислової власності визначальне значення надається об'єктивним критеріям: новизні (абсолютній, у середині країни чи локальній – у межах суб'єкта його використання) та можливості промислового використання, для знаків індивідуалізації їх здатності впливати позитивно на збут товарів за їх позначенням (промислова придатність). Ці об'єкти підлягають кваліфікації тобто офіційному визнанню їх охороноспроможними та відповідними встановленим законом ознакам чи реєстрації, за якої визнається пріоритет у використанні таких об'єктів.

Класифікація об'єктів права інтелектуальної власності: об'єкти авторського права та об'єкти промислової власності.

Об'єкти авторського права і суміжних прав. Ці об'єкти права інтелектуальної власності, у свою чергу, поділяються на дві групи: об'єкти авторського права: твори літератури і мистецтва, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних); об'єкти, суміжні з авторськими правами, до яких відносяться виконання творів, фонограми і відеограми, програми (передачі) організацій мовлення.

Об'єкти промислової власності – це об'єкти патентного права, інститут індивідуалізації учасників цивільного обігу, нетрадиційні об'єкти.

Об'єкти патентного прав: винахід, корисна модель, промисловий зразок. Винахід (корисна модель (КМ)) — це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології. Винахід (корисна модель) може бути секретним, якщо містить інформацію, віднесену до державної таємниці. Якщо винахід (корисна модель) створений працівником у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи за дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором не передбачено інше, або з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця, то він вважається службовим винаходом (корисною моделлю). Промисловий зразок (ПЗ) — це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Об'єкти індивідуалізації учасників цивільного обігу: торгівельна марка, географічне зазначення походження товару, комерційне

(фірмове) найменування. Під торговельною маркою (ТМ) розуміють позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб. Географічне зазначення — це назва географічного місця, яке вживається для позначення товару, що походить із цього географічного місця та має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або їх поєднанням. Сутність фірмового найменування витікає з самої назви цього об'єкта. Але, на відміну від попередніх об'єктів, поки що не існує закону, який би охороняв права на нього.

Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Сорт рослин — це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів. Під породою тварин зазвичай розуміють селекційні досягнення у тваринництві. Зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними визначене законом як топографія інтегральної мікросхеми (ІМС). Комерційна таємниця — це технічна, комерційна, організаційна та інша інформація, що здатна підвищити ефективність виробництва або іншої соціально доцільної діяльності або забезпечити інший позитивний ефект. Науковим відкриттям визнається встановлення невідомих раніше закономірностей властивостей і явищ матеріального світу. Раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

Перелік об'єктів права інтелектуальної власності не є вичерпним. З розвитком людської цивілізації будуть з'являтися все нові й нові об'єкти права інтелектуальної власності, насамперед, у галузі інформаційних технологій, генної інженерії тощо.

4. Суб'єкти прав інтелектуальної власності.

Як і стосовно учасників речових правовідносин щодо учасників відносин права інтелектуальної власності законодавець визначив терміном «суб'єкти» (ст. 421 ЦК України). У інших актах законодавства за наданими їх правами та напрямками правового

регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності виділені суб'єкти приватноправових відносин та публічно правових (адміністративно-правових коли йдеться про носіїв компетенції, кримінально-правових, коли йдеться про учинення злочинів). Потерпілі від адміністративно-правових та правопорушень та злочинів можуть набути права інтелектуальної власності за рішенням суду їх визнанням та поновленням, або отримати відшкодування як потерпілі від порушення їх прав.

Суб'єкти права інтелектуальної власності поділені на первинних та похідних. Його першосуб'єктом є творець(творці) об'єкта права інтелектуальної власності чи особа (особи) творчою чи інтелектуальною, іншою працею якої його створено. За ним визнаються (презюмуються) особисті немайнові та виключні майнові права в разі виникнення спору щодо їх приналежності. Всі інші похідні суб'єкта м можуть мати лише майнові права.

За системою права інтелектуальної власності виділяють суб'єкти авторського права (ст. 435 ЦК України) та суб'єкти суміжних прав (ст. 450 ЦК України), суб'єкти права промислової власності (на винахід, корисну модель, промисловий зразок (ст. 463 ЦК України), на компонування інтегральної мікросхеми (ст. 473 ЦК України), на раціоналізаторську пропозицію (ст. 483 ЦК України), на сорт рослини, породу тварин (ст. 486 ЦК України)) та суб'єкти прав на знаки для індивідуалізації (торгову марку - ст. 493 ЦК України, географічне зазначення – ст. 502 ЦК). Щодо інших об'єктів інтелектуальної власності то їх суб'єктів ЦК не уточняє. Ця класифікація має прикладний характер і дозволяє визначити можливі права, способи їх використання, систему правової охорони.

Права на об'єкти інтелектуальної власності виникають за фактом їх створення або набуття цих прав за іншими підставами. В разі створення об'єкта творчою працею двох та більше осіб виникає співавторство. Таке співавторство може бути без виділення творчого вкладу у спільний твір (спільне авторство), з виділенням творчого вкладу (роздільне) або змішане: в частині твору вказується спільне авторство, а у іншій роздільне. У подальшому це впливає на визначення немайнових прав і особливо авторства та розподілу грошової чи іншої винагороди за створення та використання твору.

Другу групу суб'єктів права інтелектуальної власності складають похідні володільці до яких відносяться особи, які набули майнових прав на її об'єкти в силу правочину творця як першосуб'єкта чи

вказівки закону. Ними є ліцензіати за ліцензійними договорами чи ліцензіями та користувачі за концесійним договором, роботодавці, правонаступники які набувають майнових прав при ліквідації юридичних осіб, спадкоємці за заповітом чи/та законом. Назви цих суб'єктів вказують на підстави виникнення їх прав: роботодавці - на підставі трудового договору та договору з автором, інвестора - за інноваційними проектами, як замовника за договорами на створення вказаних вище об'єктів.

Особливу групу суб'єктів права інтелектуальної власності які мають певні невиключні права складають вільні користувачі - особи для яких законом передбачене право вільного використання об'єкта з певною метою та у визначених законом випадках і наслідками.

Крім того, слід виділити професійних учасників інтелектуальної власності – осіб, які спеціалізуються на наданні фактичної та правової допомоги у сфері інтелектуальної власності (патентознавці, повірені у справах інтелектуальної власності, товариства з управління авторськими та суміжними правами тощо). Охороні прав інтелектуальної власності сприяють, особи, які мають владні повноваження.

За здійснення політики у сфері інтелектуальної власності в Україні відповідає Міністерство освіти і науки України. Виконання конкретних функцій у цій сфері Міністерство освіти і науки України делегувало Державній службі інтелектуальної власності, який підпорядкований Міністерству освіти і науки України і є урядовим органом державного управління, що уповноважений представляти, реєструвати і підтримувати на території України права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, зазначення походження товарів, топографії інтегральних мікросхем, а також здійснювати реєстрацію об'єктів авторського права: творів літератури і мистецтва, комп'ютерних програм, баз даних тощо.

Окремо варто зазначити існування міжнародних суб'єктів в сфері інтелектуальної власності.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), яка була заснована у 1967 р. на Дипломатичній конференції у Стокгольмі. У 1974 р. ВОІВ отримала статус однієї з 16-ти спеціалізованих організацій ООН. На сьогодні членами ВОІВ є 179 держав, у тому числі й Україна. Головними завданнями ВОІВ є: поліпшення взаєморозуміння і розвиток співробітництва між державами в інтересах їх взаємної користі на основі поваги до їх суверенітету і

рівності; заохочення творчої діяльності, сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі; -модернізація та підвищення ефективності адміністративної діяльності міжнародних угод, що створені у сфері охорони промислової власності, а також охорона літературних і художніх творів.

ВОІВ, передбачає наявність чотирьох органів: Генеральної Асамблеї, Конференції, Координаційного комітету і Міжнародного бюро ВОІВ (секретаріату). Генеральна Асамблея ВОІВ, членами якої є держави-члени ВОІВ за умови, що вони також є членами Асамблеї Паризького і (або) Бернського Союзів, а також Швейцарської Конфедерації — країни-місця перебування ВОІВ, є верховним органом ВОІВ. На відміну від Генеральної Асамблеї, у Конференції беруть участь усі держави, що є членами ВОІВ. Членами Координаційного комітету є 72 країни, у тому числі Україна. Координаційний комітет — це виконавчий орган Генеральної Асамблеї і Конференції, що виконує консультативні функції. Генеральна Асамблея і Конференція скликаються на чергові сесії кожні два роки, Координаційний комітет — щорічно. Виконавчим головою ВОІВ є Генеральний директор, що обирається Генеральною Асамблеєю на шестирічний термін. Секретаріат ВОІВ має назву "Міжнародне бюро". Секретаріат знаходиться в Женеві (Швейцарія).